

—≡ Մ ի Ո Ն ≡—

Լ.Ե. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1961

◀ ՅուՆիս ▶

Թիւ 6

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

«Մ Ո Ւ Թ Ի Ն Մ Է Զ Է Ն»

Խորունկ ցաւով է որ վերստին կ'անդրադառնանք տրտում այս խորագրին, ախտանշելու համար արարքներ՝ որոնք զանազան գողունի ձևերով տակաւին կը շարունակուին, իրենց մարդու և հայու արժանապատուութիւնը ծախած կարգ մը ախտաժէտներու կողմէ: Այս թշուառամիտները ձախողելու դատապարտուած իրենց սաղրանքներով կը կարծեն թէ պիտի կրնան դժուարութեան մատնել Հաստատութեան սպասարկուները, որոնք տարուան մը խաղաղութեան ընդմէջէն կը ջանան ընելու իրենց լաւագոյնը, բուժելու անմտօրէն պատճառուած վէրքերը հոգիներուն, և աւերները վանքին:

Ըսած էինք ասկէ առաջ ու կը կրկնենք, թէ անձնական և մեղապարտ հաշիւներով ի գործ դրուած վարկարեկումի այս փորձերը, յաջի օտարներու և ազգայնոց, ընդդէմ խթանի նետուած աքացիներ են լոկ, աւելին՝ ոգեսպառ զալարումներ, անդառնալիօրէն ընկղմած պատրանքներու: Հրապարակը իրենց սուտերով ողողել ուզող մարդոց դէմ որոշեր էինք լռել, սակայն, ինչպէս կ'երևի, տակաւին կան մարդեր, որոնք մեր լռութեան ոսկին կապարի տեղ կը փորձուին ընդունիլ:

Այս անգսպանակ կզակները չեն անդրադառնար որ նուիրական այս ժառանգութեան սպասաւորները, ավքեր ալ կոչուին անոնք, միակ իդձ մը և ուխտ մը ունին, ընելու իրենց բովանդակ կարելին, Աստուծոյ փառքին և ազգի պատուին համար մեր նախնիքներէն մեզի ժառանգ տրուած սրբազան այս Տունը պահելու և աւելի բարգաւաճ վիճակի մէջ դնելու՝ մեր ժողովուրդի զգուանքին և օտարաց յարգանքին առկա: Այդ իդձը իրականացնելու մեծագոյն պայմաններէն մին է, համերաշխութեան և նուիրումի ոգին, որ դերակատար ոյժն է բոլոր աստուածահաճոյ ձեռնարկներուն:

Մեր խորին համոզումն է թէ մեր պաշտած այս իտէալին, այսինքն այս

Հաստատութեան սրբազան ոգիին թշնամիներն են անոնք՝ որոնք կը փորձեն խանգարել անոր ներքին խաղաղութիւնը, իսկ աւելի մեծագոյնները անոնք՝ որոնք ներքին համբարաշխութիւնը վրդովող այսպիսի վիճակ մը չեղած պարագային, ինչպէս է այժմ, չար զգացումներէ մղուած, կ'ուզեն բոլորովին հակառակը հաւատացնել հանրային զգացումին, որ շատ յաճախ ըսուածներէն կը կազմէ իր զաղափարները:

Ձեռք ուզեր անդադառնալ անցեալին, ո՛չ ալ վերլուծել արարքը, որ ահաւոր փոթորիկի մը նման, տակաւին երէկ, այնպիսիք այս Հաստատութիւնը, քանի մը անմիտ փառասէրներու կողմէ: Ի վերջոյ ամէն զործ իր արդիւնքէն կը դատուի, և իրագործուածը ծանօթ է բոլորիս: Յաւիտենական է ճշմարտութիւնը, ով որ հով կը սերմանէ՝ պարտաւորուած է փոթորիկ հնձելու:

Գիծը ծուռ տանող մարդոց նկատմամբ արդահատանք ունինք միայն, ըլլան անոնք միաբաններէ կամ ժողովուրդէն, որովհետեւ կը հաւատանք թէ անոնք բոլորը կը տառապին հոգեւոր ու մտաւոր չքաւորութենէ, աւելին՝ այդ եղելիքները տէր չեն իրենց անձերուն, զանոնք կիրքով ու շարունակաբար լեցուցած ըլլալուն համար: Տարիներէ ի վեր յարակրկնուած սուտերն ու զրպարտութիւնները, ճիշդ է թէ չեն յաջողած շեղեցնել ճշմարտութիւնը իր ուղիէն և արդարութիւնը իր ընթացքէն, սակայն այս բոլորը կու գան խախտելու մեր համարումը կարգ մը մարդոց անկեղծութեանը նկատմամբ՝ որոնք տակաւին հաւատք կրնան ընծայել վաւերական շարագործներու, երբ անոնք, երէկ և այսօր, չափուեցան, կշռուեցան և իրենց ծանրութեամբ պակաս գտնուեցան:

Անոնցմէ մին, չուրջ տարուան մը սգաւոր լուսինէն յետոյ, գիրք է գրեր, փաստելու իբր թէ «անօրէնութիւններ», որոնք օրինաւոր եղած ըլլալուն համար խարանհար ըրեր են այս հովկուր: Եղելութիւնը որ նիւթ է ծառայել հոգեւոր այս լսնոտին, իր օրինաւորութեամբը յայնքան վաւերական ու հաստատուն է, որ իր բարբառնականները, իրենց այլապէս աղերսարկու և սրտառուչ հանգամանքով, մեզի ոյժ չեն տար հարուածելու գինքը, որ շատ լաւ պիտի ընէր, եթէ փոխանակ գիրք գրելու, լռակեացներու յատուկ վանք մը քաշուէր, լռութեան մէջ քաւելու իր այն մեղքերը, որոնք հատորներով չեն սպառիր:

Տակաւին ուրիշներ, նոյն հիւանդագին երեակայութեան ծնունդ, Ամբիկայի և ուրիշ զանազան գաղութներու մէջ, կը շարունակեն երգել իրենց պաշտօնը զբաւանդութիւնները, շրջելով տունէ տուն և մարդէ մարդ, նախանձով ու թոյնով լեցուն, պղտորել շանալով մեր բարի ժողովուրդին տրամադրութիւնները, որոնք մինչև երէկ ուրիշ զգացումներով սովոր էին նայելու սրբազան այս Հաստատութեանը: Ձեռք գիտեր թէ մինչև երբ պիտի տևէ մոլեռանդ այս ճիւղաճիւղ: Ձեռք զարմանար խելակորոյս այս քարոզիչներուն, բայց կը զարմանանք ունկնդիրներուն, որոնք իրենց միամտութեանը մէջ պատմուճանաւած, չեն գիտեր զատորոշել սուտը ճշմարտութենէն:

Տակաւին մօրուսաւոր և անմօրուս նենգամիտներ, որոնք կոտորաւոր սուտերով մրոտել կը փորձեն տեղական և օտար լրագիրներու էջերը, այն միամիտ հաւատքով թէ կրնան կասկածանքի ենթարկել օրուան վարիչները, քառանց ըմբռնել կարենալու, թէ սուտն ու զրպարտութիւնը ո՛չ միայն չեն յաջողիր, այլ ճակատագրուած են խայտառակելու գիրենք յերկրողները:

Դեռ քանի մը ամիսներ առաջ, մութին մէջ ծածկուած դաւադիրներ, տեղական թերթի մը մէջ գրել տուին թէ վանքապատկան հողեր կը վաճառուին Խարայէի մէջ, առանց մտածել կարենալու որ նման որևէ գործողութիւն Ս. Աթոռոյա Տնօրէն և Լ՛նդհ. Ժողովներու որոշումներով միայն կրնայ ըլլալ։ Եղածը, իրականին մէջ, ըստածին ճիշդ հակառակն էր։ Երկու կտոր հողեր գնուեցան, մին Նազարէթի և միւսը Հայֆայի մէջ, դպրոցի և գերեզմանոցի համար։ Վերջինը զինն էր Ս. Աթոռոյա Միաբան հանգուցեալ Տրդատ Վրդ. Պէրպէրեանի նուիրատուութեան, որ իր կենդանութեանը, կտակով փափաք յայտնած էր որ դրամատան մէջ իր կողմէ ի պահ դրուած 1500 Խարայէեան ոսկիի գումարը, Հայֆայի մէջ իբրեւ ազգային գերեզմանատուն ծառայող հողի մը գնման յատկացուի։

Իրողութիւնները ըրջուած տեսնելու, գիտակցաբար ստելու և հանրութիւնը խաբելու այս անխղճ փութկոտութիւնը, յետ այսու, շատ սուղի պիտի նստի բոլոր անոնց՝ որոնք պիտի ուզեն շարունակել իրենց այս զգուելի գործը։ Կ'ըսենք ասիկա, առանց աժան սպառնալիքի, որովհետեւ ցարդ մեզի սկզբունք ըրած էինք անյիշաչար և հանդուրժող ըլլալ, անբերբայ այն մտածումով, թէ շարագործները սահմանուած են պատուհասուելու։ Սակայն ի վերջոյ շարերուն հանդուրժելու համբերութիւնը, նոյնիսկ սուրբերու մօտ, չափ մը ունի, հակառակ իրենց հոգիներու անհուն մթերքին։ Մեղը, նոյնիսկ շարժով զգեստաւոր, պարտի իր կշիռն ունենալ խղճմտանքի նժարին։ Ուղեղի տեղ մաղձամաշկ մը, և մարմնի տեղ՝ մեր ցեղային տիպարը եղժող նիւթացած շուք մը ունեցող եղկէիներուն գժուար է զգաստանալ, անոնք հոյէ պտուկներու նման տակաւին շատ պիտի եփին, առանց ճաթիլ կարենալու։ Ի վերջոյ շարութիւնը հոմանիշ է սրտի ամայութեան, գետին մը հողի յատակին, տատակներով լեցուն։ Սուրբ վրէժխնդրութեան մը զգացումը, որ քիչերու շնորհուած անաքինութիւն մըն է, իբրեւ մտքի և հողի սխրագին երևոյթ, վերոյիշեալ թշուառամիտներու ջով կը շփոթուի զրպարտութեան և շարութեան հետ, որ խաւարն է հողին և տրտմութիւնը մտքին, աւելին՝ ներքինացումը բոլոր անաքինութիւններու։

Անսալով աղիւ և բարի հոգիներէ մեզի եղած թելադրութեանց, փորձեցինք մոռնալ շարիքներով լեցուն անցեալը, որ այս սրբազան Հաստատութեան բաժինը եղաւ, որպէսզի ժամանակին կեր ըլլալիք տրտում իրադարձութիւնները չթարմանան միտքերու մէջ։ Թողովը որ արդարօրէն պատուհասուածները, խղճի խայթէն նեխահար, տապալտկին, զլխատուած հաւերու նման, առանց մեռնիլ կարենալու։ Ի վերջոյ ո՞վ է կրցեր փախչիլ կեանքի զիրէն, որ այս պարագային դատակնիքն է մարդոց արարքներուն, արդարութեան կնիքով կնքաւոր։

Հակառակ մեր այս մեծ գիշողութեան, այսինքն սուտերու և զրպարտութեանց դէմ ինքզինքնին չպաշտպանելու շարշարազին մեծանձնութեան և ներողամտութեան, կործանած ճակատի փախստական զինուորներէն ոմանք, պահուրած իրենց թաքստոցներուն խորը, աննպատակ հրախաղութիւններ կը փորձեն, իր ճամբայէն աներկմիտ ընթացող կարաւանը անաբեկելու արգահատելի ճիգերով։ Չենք ուզեր մանրամասնել բոլորիս այլևս շատ ծանօթ անոնց

գործունէութեան միջոցներն ու կերպերը, որոնք անցնող հինգ տարիներու ընթացքին գործադրուեցան և տակաւին կը շարունակուին, և սակայն միշտ չար բախտէն նետահար:

Եթէ ուզենք այս ողբերգակ կատակերգուններուն ցարդ իրագործածները խտացած տարազով մը ներկայացնել, համաձայն իրենց տրամաբանութեան և որդեգրած ռազմավարութեան, առանց չափազանցութեան, կը յանգինք հետևեալ ձևին. — Զրպարտութիւնը հաւասար է սուտի և սուտը զրպարտութեան, երկուքը միասին՝ ձախողութեան: Հակառակ շատ յստակ և փորձուած այս տարազին, արկածախնդիր այս խիկարները չեն խելամտիր և կ'ուզեն իրենց միայն յատուկ ալիքովով մը սուտը ճշմարտութեան վերածել, քննելով այս կերպ թէ՛ ճշմարտութեան՝ և թէ բոլոր անոնց երեսին, որոնք չեն ուզեր զգալ այս անկարելին:

Հետեւաբար, եղբափակելով մեր նշումները, որոնք հակիրճ մէկ ազգաբարազիրը կ'ուզենք նկատել յետ այսու մեր ըսելիքներուն և ընելիքներուն, պաշտօնապէս կը յայտարարենք. ա) Շուտով պիտի հրատարակենք պատրաստութեան մէջ եղող «Կապոյտ Գիրքը», եթէ խոշոր չի հնչեր անունը այս գործին, որ փաստացի պատասխանն է նախ օրինակորութիւնները «անօրէն» տեսնող երազատեսներու ցափռուքներուն, մեր տրամադրութեան ներքև եղող վաւերագրերու, նամակներու և ստորագրութիւններու պատկառելի թէղին լոյսին ներքև: Բ) Գրաւոր վկայութիւններով պիտի վերբերուին զործագրուած դաւին մանրամասն երեսները, տակաւին շատ քիչերու ծանօթ, ինչպէս նաև վար պիտի առնուին դիմակները սրտցաւ ու ազնիւ նկատուած շատ մը ազգայիններու, որոնք այսօր պիտի ամչան դաւադիրներուն զոհ գացած ըլլալուն համար, դաւը զիրենք դաւաճանելէ վերջ մանաւանդ: Գ) Լուսանկարներով և վկայագրերով պիտի ցուցնենք զործագրուած չարաշահութիւններն ու զողութիւնները, կալուածական և դրամական, որոնք փորձ աւազակներու միայն յատուկ են: Դ) Ոստիկանութեան կողմէ ստուգուած միջոցներով պիտի ապացուցանենք անհետացած աւանդներու զողութիւնները, իրենց ճեւղակ մօրուքներէն չամչցող արքեպիսկոպոսներու կողմէ, որոնք եթէ կաթիլ մը զգացում և խիպ ունենային, իրենց փէշերը սոթած, խանութէ խանութ չէին չըլեր, չարախօսութեան և սուտի ղէշսաններ կարգալով այլևս իրենցմէ զգուած ականջներու: Ե) Մեր իրաւասութեան և կարողութեան սահմանին մէջ եղող բոլոր միջոցներով, խստօրէն պիտի հակադդենք այն բոլոր արարքներուն, որոնք այս նուիրական Հաստատութեան պատուին ու շահին հետ գործ կրնան ունենալ:

«Որ ունի ականջս լսելոյ՝ լուիցէ»: